

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

10
2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 950 sahifa, 30-oktyabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Salimov Oqil Umriqov, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori

Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent

Djumaniyazov Maqsud Allazarovich, Qoraqalpog'iston Respublikasi Tabiat resurslari qo'mitasi raisi

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMIB birinchi prorektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor

Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori

Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori

Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasida professori

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instituti professori

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Nomozova Qumri isoyevna Geologiya fanlari universiteti "Iqtisodiy geologiya" kafedrasida dotsenti

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar departamenti rahbari

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi PKQTUMOTMXHB mutaxassis

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Qishloq xo'jaligida innovatsion xizmatlar infratuzilmasini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	8
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich , professor, Zaynutdinova Umida Djalalovna , dotsent	
O'zbekiston-Turkiya do'stligi azaliy qadryatlarimiz zaminida yashab kelmoqda.....	13
O'sman Mesten , Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya-O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari	
O'zbekistonda turizm sohasining rivojlanishini davlat tomonidan	
qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish.....	15
Akkulov Abdulaziz Uralboyevich , mustaqil tadqiqotchi	
O'zbekiston Respublikasini "Yashil" iqtisodiyotga o'tish istiqbollari. Muammolar va yechimlar.....	19
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li , doktorant	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda "Yashil" iqtisodiyotning o'rni.....	26
Sevara Yaxshimuratova Rustam qizi , assistent-o'qituvchi	
Sanoat barqarorligini ta'minlashda yashil energetikaning o'ziga xos xususiyatlari.....	29
Kadirov Abdumalik Matkarimovich	
Republikamizda "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishda agroxizmatlarni	
rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	36
Mirzayev Q. J. , i.f.d., professor; Jonuzokov M. K. , assistent o'qituvchi	
"Yashil" obligatsiyalarni muomalaga chiqarishning nazariy va amaliy jihatlar.....	40
E. I. Nosirov , i.f.n., dotsent	
Turizm sohasidagi loyihalarni kreditlash amaliyotini takomillashtirish.....	46
Matkabulova Dilorom Xalilullayevna , PhD	
Koreya Respublikasida yashil (eko) turizmning rivojlanish yo'nalishlari va muammolari.....	51
Islomova Dilrabo Salomovna , kafedra assistenti	
Moliyaviy menejment tizimini transformatsiyalashda raqamli marketing	
samaradorligini baholashning nazariy yondashuvlari.....	55
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich , PhD, dotsent	
Samarqand viloyati ekologik turizm salohiyatidan samarali	
foydalanish asosida ekoturizm klasterlarini shakllantirish.....	62
Abduraxmanova Aqida Fayzulla qizi , i.f.b.f.d.; Axrorov Farxod Baxriddinovich , i. f. n.; Xo'jamov Bobur , tadqiqotchi	
Ichki turizmni rivojlantirishda davlatning o'rni.....	68
Dehqonov Burxon Rustamovich , tayanch doktorant	
O'zbekistonda turizm sohasini rivojlanishiga global trendlarning ta'siri.....	72
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich , i.f.d., professor	
Assessment of the Current State of the Market and Procedure For Lending	
to Subjects of Tourism Services of the Republic of Uzbekistan.....	79
Karimova Aziza Maxomadrizoyevna , PhD, docent; Maqsudov Orif Shakirovich , assistant	
Islomiy moliya instrumentlari (muzoraba va mushoraka) va ularni tijorat banklarida qo'llash.....	84
Madraximova Gulasal , dotsent; Safarova Nasiba , magistrant	
Mamlakatimizda "Yashil" iqtisodiyot asosida barqaror rivojlanishni ta'minlashning o'ziga xos jihatlar.....	90
Mustafaqulov Yangiboy Bo'riqulovich , Todjimamatova Mashhura Erkinovna ;	
Nurmatova Hilola A'zamovna ; Berdieva Aziza G'anisher qizi ; Egamberdieva Oydin Abror qizi	
Ways to Improve the Green Recovery in Uzbekistan by Investment and Trade.....	97
Nurbek Khalimjonov , assistant	
Evaluating the Path Towards Sustainable Tourism Development in the Republic of Uzbekistan.....	102
Khusniddin Egamnazarov	
Nexus Between Climate Change and Energy Consumption in Uzbekistan: A Time Series Analysis.....	106
Sarvar Mamasoliyev ; Shodiyor Toxirov	
O'zbekistonda mice turizmini barqaror rivojlanishida qulay infratuzilma.....	112
Xalimova F. N. , katta o'qituvchi	
Ichki turizmni rivojlantirishning ilg'or xorijiy tajribasi va uni	
O'zbekistonda qo'llashning iqtisodiy afzalliklari.....	115
Matkarimov Jahongir Shamuratovich , mustaqil tadqiqotchi	
Agroturizmni rivojlantirish orqali hududlarning barqaror rivojlantirish imkoniyatlari.....	122
Jo'rayeva Nargiza Abduvohidovna , kafedra dotsenti	
Turizm sektorida milliy hunarmandchilik mahsulotlarining rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	126
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna , kafedra assistenti	
Роль религиозного туризма в экономике Узбекистана.....	132
Рахимова Дилфуза Мирзакасимовна , преподаватель	
Turistik sanoatining investitsion jozibadorligini boshqarish va samaradorligini baholash.....	139
Sa'dullayeva Gulnoza Sodiq qizi , PhD	
Turizmga innovatsion texnologiyalarni joriy qilish shart sharoitlari.....	144
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li , doktorant	
O'zbekistonning "yashil iqtisodiy strategiyasi" va uni amalga oshirishning asosiy yo'nalishlari.....	147
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich , dotsent	
An Analysis of the Structure of Trade Between China and Uzbekistan.....	150
Cao Gang , PhD Candidate	

"Daka-Tex" MCHJ XKning marketing faolyatining takomillashtirish.....	160
Musyeva Shoira Azimovna , kafedra professori	
Mamlakat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda oziq-ovqat xavfsizligining o'rni	164
Ibragimov G'ayrat Ablaqulovich , PhD; Shukurova Nilufar Qahramonova , tadqiqotchi;	
Umirov Islombek Furkatovich , tadqiqotchi; Tojiqulov Samandar Orufjon o'g'li , tadqiqotchi	
MDH davlatlarida chorva va parandachilik o'sish dinamikasi	169
Abidov Abdujabbor Abduxamidovich , t. f.n., dotsent	
Tijorat banklarida foiz stavkaning likvidlilikka ta'siri	179
Berdiyarov Baxriddin Tavasharovich , iqtisodiyot fanlari doktori, professor	
O'zbekiston moliya bozorini jahon moliya bozoriga integratsiyalashuvining dolzarb masalalari	186
Burxanov Aktam Usmanovich , i.f.d., prof.; Xudoyqulov Xurshid Xurramovich , i.f.d., prof.	
O'zbekiston Respublikasining Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lishiga oid	191
Ruzibayev Jahongir Nodirovich	
O'zbekistonda ikkilamchi qimmatli qog'ozlar bozori hozirgi holati tahlili.....	194
Ro'ziqulov Abdimo'min Qussam o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
Raqamli texnologiyalar orqali turizm industriyasini rivojlantirish usullari	200
R. P. Zarikeyev , mustaqil doktorant	
Korxona iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda inson resurslaridan foydalanish amaliyoti	206
Abdualimov Ashraf Qurbonaliyevich , doktorant	
Oliy ta'lim muassasalarida to'lov-kontrakt shakli mablag'lari bo'yicha xarajatlar	
va ular hisobining amaldagi holati	211
Abdujalilova Dilnoz Abdusattorovna , doktorant	
O'zbekistonda oziq-ovqat bozori nazariy tahlili.....	216
Abduraxmanova Zuxra Toxir qizi , doktorant	
Sug'urta munosabatlarini takomillashtirishning istiqbollari	221
Abdutarapova Dildora Farxodjon qizi , doktorant	
Functions of Management in Education and Its Significance	231
Akhatova Shakhnoza Akram kizi , teacher	
Qishloq xo'jaligi korxonalarini moliyalashtirishni yangicha	
usullarini o'rganishning ayrim dolzarb masalalari	235
Ametov Quvondik Mamatjanovich , mustaqil izlanuvchi	
Yog'-moy sanoati korxonalari kapitali rentabelligini oshirish yo'nalishlari.....	238
Amirzoda Hamrayev , katta o'qituvchi	
Banklararo to'lov tizimini raqamli iqtisodiyotdagi rolini oshirish choralari.....	244
Amonov Alisher , o'qituvchi	
Baholash faoliyatini raqamlashtirish istiqbollari.....	248
Bobirjon Aktamov , katta o'qituvchi	
Marketing xizmati samaradorligini baholashda PEST tahlil usulining ahamiyati va qo'llash imkoniyatlari	253
Boyjigitov Sanjarbek Komiljon o'g'li , katta o'qituvchi	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarining vujudga kelish zarurati, umumiy hisobotlarining tuzilishi	
va O'zbekistonning MHXSga o'tishida vujudga keladigan muammolar va ularni bartaraf etishning istiqbolli	
yo'nalishlari	259
Djurayeva Iroda Bahrom qizi , doktorant, o'qituvchi	
Samaradorlikni korxona iqtisodiyotida tutgan o'rni	265
Fayziyeva Nilufar Shuxrat qizi , PhD, katta o'qituvchi	
Avtomobil transporti korxonalarida amortizatsiya xarajatlari va uning hisobini takomillashtirish masalalari.....	269
G'anibayev Iloxomjon Shokiraliyevich , doktorant	
Turistlar statistik hisobini olib borish bo'yicha xalqaro standartlar va tajribalar tahlili	275
Jumanova Zilola To'ychiyevna , doktorant	
Tijorat banklari ipotekali kreditlarining qaytuvchanlik holatini barqarorlashtirish choralari	280
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li , kafedra o'qituvchisi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni	
amalga oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish	284
M. Samiyeva , kafedra assistenti	
Assessment of the Economic Effectiveness of the Railway Transport System	288
Mannonov Shahruhmirza Abdurashidovich , independent researcher	
O'zbekistonda mikromoliya tashkilotlarining iqtisodiy faoliyat samaradorligini oshirish yo'llari.....	294
Nazarova Muslima Nazarovna , PhD, i.f.f.d., katta o'qituvchi	
Mamlakatimizda xizmat ko'rsatish sohasini rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	301
Odilov Dilshodjon Tulqinovich	
O'zbekistonda paxtachilik majmuasining iqtisodiy samaradorligini oshirish	307
Xoliqov Tolibjon Luptullaevich , kafedra assistenti	
Ta'lim tizimi boshqaruvida "time menejment" texnologiyalarini qo'llash.....	311
Radjabova Gavxar Umarovna , kafedra dotsenti	
Improving Trade Effectiveness Through Merchandising: Theory and Practice	316
Ravshan Aliyevich Allayorov , Associate Professor	
An'anaviy moliya tizimidagi yangi yondashuv va yechimlar.....	319
Abrorov Sirojiddin , PhD; Bunyod Usmonov , PhD	
Ijtimoiy fondlar va maqsadli jamg'armalar faoliyatini takomillashtirish	325
Samiyeva Gulnoza Toxirovna , PhD, i.f.f.d.	

Tikuv-trikotaj korxonalarining brend jozibadorligini marketing strategiyalari asosida oshirish.....	332
Sh. Sh. Ziyayeva , katta o'qituvchi	
Surxondaryo mintaqasining ekoturizm salohiyati nuqtayi nazaridan baholash	337
Soatov Yusuf Xo'jayor o'g'li , mustaqil tadqiqotchi	
Совершенствование учета неиспользованных основных средств в Республике Узбекистан.....	340
Усманов Фаррух Обитжонович , научный сотрудник кафедры	
An'anaviy moliya tizimining metodologik muammolari, shuningdek moliya tizimida yuz beruvchi inqirozlar va ziddiyatli vaziyatlarning yuzaga kelish sabablari	348
Xabibullayev Dadajon Ro'ziboyevich , stajor tadqiqotchi; Sindarov Fazliddin Kaxramonovich , kafedra assistenti	
Dehqon xo'jaliklarida mahsulot yetishtirish samaradorligini oshirishda tomorqa xizmati klasterlarini takomillashtirish	355
Xamrayeva Sayyora Nasimovna , kafedra professori; Ochilova Nargiza Akramovna , doktorant	
Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari	360
Nosirov Javlonbek Jamoliddin o'g'li , doktorant; Raxmatov Ziyodullo Nosirovich , dotsent	
BMT Barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida kambag'allikni qisqartirish va oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash masalalari.....	363
Yusupov M. S. , PhD	
Мировые финансовые центры точки роста экономики.....	369
Абдуллаев Анвар Фархадович , PhD., доцент кафедры	
XX asr jadid ma'rifatparvarlari Abdurahmon Toshkandiy va Abdulla Avloniy ijtimoiy qarashlaridagi umumiylik va xususiylik	375
Abrorxon Asatulloev Asatulloevich , PhD	
Математическое обоснование вычисления моды и медианы в статистике.....	379
Бердикулова Ирода Райимкуловна , старший преподаватель; Усманов Шахзод Шохрухович , студент	
Yirik soliq to'lovchi korxonalar faoliyatini rag'batlantirishda soliq ma'murchiligining istiqbollari.....	390
G'aniyev Shaxriddin Vohidovich , i. f. d., Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich , PhD	
Sog'lomlashtirish turizmi klasterlari faoliyatida innovatsion faoliyatni boshqarishning kross-innovatsiyalar asosidagi modeli	395
G'ofurov Azizbek Umarjonovich , mustaqil tadqiqotchi	
Tijorat banklari faoliyatidagi kredit risklarini boshqarishni takomillashtirish yullari.....	400
J. Y. Isakov , i. f. d., professor	
Mehnat bozorining raqamlashgan iqtisodiyotdagi statistik masalalari.....	405
A. Abduvohidov , i. f. d., professor	
Davlat oliy ta'lim tashkilotlarida xarajatlar hisobini yuritish.....	407
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich , PhD	
Актуальная ситуация в сегменте теневой экономики в Республике Узбекистан.....	412
Кошанов Абдимурат , независимый исследователь	
O'zbekistonda moliyaviy hisob va hisobotni MXXSlariga transformatsiya qilishda asosiy vositalar hisobini tashkil etish masalalari	416
Qurbonova Shaxrinov , doktorant	
Erkin iktisodiy hududlarda investitsion faollikni oshirish masalalari.....	420
Qilicheva Kamola Muzaffarovna , mustaqil tadqiqotchi	
Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida).....	425
Mamayusupov Omonulla Mamatqulovich , erkin izlanuvchi	
Sug'urtada assistans xizmatlarini takomillashtirish	433
Maxmudov A. M.	
Цифровизация бухгалтерского учета.....	439
Мирсодикова Дилобар Дилшод кизи , самостоятельный соискатель	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini rivojlantirishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish.....	445
Nasurova Kamola Ravshanovna , PhD	
Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках.....	451
Нуриллаев Рахмат Ярашевич , к.с.х.н., доцент; Нуриллаев Шердил Жамолiddin угли , магистр	
Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari	456
Pardayev Ithomjon G'ulom o'g'li	
Uy-joy fondi boshqaruvini samarali tashkil etish	460
Berdiyeva Dilfuza Axatovna , PhD, dotsent	
Экономика знаний как высший ступень развития инновационной экономики	466
Хасанхонова Нодира Исаметдиновна , PhD	
Kichik biznes subyektlarini samarali investitsiyalashning ilg'or xorijiy davlatlar tajribasi	471
Ruziyeva Dilobar Isomjonovna , iqtisod fanlari nomzodi	
Davlat-xususiy loyihalarining mazmun-mohiyati, ilmiy-nazariy asoslari	481
Suleymanov Farrux Raximjonovich , mustaqil izlanuvchi	
Комплексный анализ хозяйственно-экономической деятельности и устойчивости АО "Узавтосаноат"	487
Туйчиев Комилжон Лазизович , доцент кафедры	
Экономическая сущность и важность повышения эффективности производства каракулеводческой продукции.....	493
Тулкин Хайтмуродович Фармонов , профессор; Нуриллаев Жамолiddin Ярашевич , докторант	
O'zbekistonda tijorat banklari emission operatsiyalarining dolzarb masalalari	499
O'ktamova Nozima Narzulla qizi , PhD, kafedra dotsenti	

Инновационные методы энергосбережения как способ повышения конкурентоспособности предприятия	503
Хамдамова Гавхар Абсаматовна , к.э.н., профессор	
Hudud sug'oriladigan yerlarida suv resurslaridan foydalanish holati tahlili	508
Shoxujayeva Zebo Safoyevna , i. f. n., professor, katta ilmiy xodim	
Hududlarning moliyaviy-investitsion salohiyatini oshirishning nazariy va amaliy jihatlarini	513
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi , kafedra dotsenti i. f. d.	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xodimlar faoliyatining axborot tizimlarini samarali tashkil qilish	521
Yuldashev Furqat Nurilloevich , doktorant	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyoti sharoitida elektron biznesni rivojlantirish yo'llari	524
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich , PhD; Akramov G'ayrat Otabek o'g'li , talaba	
An Analysis of Green Taxation and Its Effect on Economic Growth	530
Fayzieva Nargiza Rabimovna , PhD	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning nazariy jihatlarini	537
Qurbonov Jasurbek Pozilovich , kafedra dotsenti	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm industriyasining rivojlanishi va istiqboli	540
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich , PhD, kafedra dotsenti	
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ boshqaruving baholash usullarini tahlili	544
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna , mustaqil tadqiqotchi	
Markaziy Osiyo davlatlarida rekreatsiya turizmi	548
Shaymanova Nigora Yusupovna , doktorant	
Korxona investitsiyalari xususidagi ilmiy-nazariy yondashuvlar va qarashlar evolyutsiyasi	552
Eshqo'ziyev Oxunjon Oybek o'g'li , doktorant	
O'zbekiston sanoatining rivojlanish tendensiyalari, muammo va yechimlari	559
Shavqiyev Erkin , i. f. n.	
"Yashil iqtisodiyot"ga o'tish zaruriyati, dastaklari va uning o'ziga xos tamoyillari	565
Berdiyev Baxtiyor Sodiqovich , kafedra dotsenti	
Innovatsion faoliyatni rivojlantiruvchi omillar va ulardan samarali foydalanish yo'nalishlari	571
Ashurov Maxammadjon Sotvoldiyevich , i. f. n., kafedra dotsenti	
Ijtimoiy tarmoqlar analitikasi	576
S. Qulmatova , PhD, dotsent	
Analysing the Functioning of Enterprise Management in the Context of Institutional Reforms	581
Kurpayanidi Konstantin Ivanovich , Professor	
Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi samaradorligini baholash	586
Ruxsatova Rushana O'ktamovna , erkin tadqiqotchi	
Soliq tushumlarini prognozlashtirish modellarini qurishning klassik va intellektual usullari	593
Narmanov Ulug'bek Abdugapparovich , PhD; Maqsudov Azamat Maqsud o'g'li	
Kompaniyani samarali boshqarishda marketingning o'rni va uning tamoyillarini qo'llash istiqbollari	598
Usmonova Dilfuza Ilhomovna , kafedra dotsenti	
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё	602
Абдишукуров Шерзод Шавкат угли , научный сотрудник	
Oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy manbalari bo'yicha xarajatlar hisobi va uni takomillashtirish	608
Artikov Kurbonazar Amonovich , mustaqil ilmiy tadqiqotchi	
Innovatsion iqtisodiyot sharoitida inson kapitaliga yo'naltirilgan investitsiyalarning ahamiyati	614
Asamxodjaeva Shoir Shukurullaevna , katta o'qituvchi	
Перспективы развития инноваций и роль стартапов: зарубежный опыт, проблемы и решения	618
Ачилова Ширин Шавкат кизи , старший преподаватель	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarni kreditlashda garov ta'minotini takomillashtirish	622
Bazarova Nigora Ravshanovna , kafedra dotsenti	
Sug'urta tashkilotlari investitsiya faoliyatini boshqarish masalalari	627
Kenjayev Ilhom G'iyozovich , iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)	
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes	632
Saidakhmedov Islomjon Uligbekovich , Scientific researcher	
Tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish yo'llari	637
Mirpulatova Luiza Mansurovna , doktorant	
Tijorat banklarining tadbirkorlik subyektlarini kreditlash metodologiyasining ekonometrik tahlillari	642
Norov Akmal Ruzimamatovich , DSc, kafedra professori	
Tijorat banklarida kreditlash amaliyotini takomillashtirish yo'llari	649
Norova Nozima Nabiyeva , katta o'qituvchi	
Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari	657
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
Jahondagi kuzatilayotgan globallashtirish va tabiatdagi o'zgarishlar oqibatida kelib chiqayotgan turli xatarlardan himoya qilishda sug'urta tashkilotlari oldida turgan vazifalar ("O'zbekinvest" EISK AJ misolida)	661
Sayfulla Mirzoyev	
International Experiences on Restoration of Financial Stability Through Indicators in Commercial Banking Sector	666
Solijonova Muxlisa Azamatovna	
Pensiya yoshining pensiya ta'minoti tizimiga ta'siri	668
Tursunov Jaxongir Pulatovich , DSc	

Mamlakat iqtisodiyotini islom moliya instrumentlari orqali rivojlantirish istiqbollari.....	673
Xalikov Ulug'bek Rustamovich , PhD	
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati.....	678
Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova , mustaqil izlanuvchisi	
Qishloq xo'jaligi korxonalarini davlat tomonidan qo'llab quvvatlashning innovatsion menejment tamoyillari...	683
Shaniyazova Zamira Oralbayevna , PhD	
Тенденции развития жилищного строительства.....	688
Алиева Зилола Маматвалиевна , доцент кафедры	
Tadbirkorlik subyektlarini moliyalashtirishning innovatsion usullari.....	692
Shakirova Nigora Axralovna , kafedra dotsenti v.b.	
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'larining shakllanishi va nazorat qilinishi.....	698
Xusanov Nishonboy Abdusattarovich , filologiya fanlari doktori, professor	
Спиртные напитки - вред здоровью	702
Кариева Халима Икромжоновна , старший преподаватель кафедры	
Importance of Social Infrastructure Development in Rural Areas	706
Munisa Alimova	
Davlat xizmatida agile loyiha boshqaruvi texnologiyasidan foydalanish	709
Isaqova Zebo Murodovna , f.f.n. (PhD), tadqiqotchi	
Korxonalar moliyaviy tahlilining ahamiyati	714
Karimov Eminjon Gapardjonovich , doktorant	
Рекреация как основа духовно-культурного возрождения нации и социально-экономического развития страны	716
Алимова Гузал Алишеровна , Доктор философии (PhD) по экономическим наукам	
Развитие тепличного плодовоовощеводства и создание в отрасли цепочки добавленной стоимости Республики Узбекистан.....	722
Дурманов Акмал Шаймарданович , PhD, доцент кафедры	
Oliy ta'lim muassasalarida ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirishning innovatsion usullari.....	734
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li , DSc, mustaqil izlanuvchi	
Роль виртуальных банков в развития экономики Узбекистане.....	738
Каримов Нарбой Ганиевич , доктор экономических наук; Ниязметов Мансур Рустамович	
Xotin-qizlarni ish bilan ta'minlashga ko'maklashish imkoniyatlari	742
Xayitov Abdimannon Buxarovich , iqtisod fanlari nomzodi	
Maxsus iqtisodiy zonalar: mazmun-mohiyati, ulardagi investitsiya muhitini yaxshilash	748
Ja'sur Umirzoqov Artiqboy o'g'li , PhD, dotsent	
Современные тенденции формирования системы критериев рабочих мест в условиях экологизации экономики	754
Ходжаева Нодирахон Абдурашидовна , PhD, профессор	
Yangi O'zbekistonda xizmatlar sohasi – mamlakat taraqqiyotining drayveri	760
Yusupov Muxamadamin , kafedra dotsenti	
Oliy ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlarning zarurati	767
Anvar Bazarbayevich Gafurov , PhD (i.f.f.d)	
Kichik sanoat zonalaridagi korxonalar raqobatbardoshligini oshirish	774
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillayevich , kafedra dotsenti v.b.	
Pensiya yoshining pensiya ta'minoti tizimiga ta'siri.....	778
Tursunov Jaxongir Pulatovich , DSc	
Tibbiy sug'urtada innovatsiyalar va IT-texnologiyalarning qo'llanilishi	784
Xalikulova Gulzada Tadjimuratovna , PhD, kafedra dotsenti	
Improvement of Scientific Methodological Bases of Innovative Management of Higher Education Institutions.....	789
Gafurova Dilshoda , PhD	
Leveraging Public-Private Partnerships for Strategic Investment Financing.....	793
Yakubova Samira , PhD	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida banklarning o'rni.....	797
Adilova Zohida Ikromjonovna	
Turistik resurslarning salohiyatdan samarali foydalanishning nazariy asoslari	801
Alimardonova Zebuniso Mamarajabovna , mustaqil izlanuvchi	
Respublikamizda qimmatli qog'ozlar bozorini raqamlashtirishning o'ziga xos jihatlari.....	805
Xojiyev Jaxongir Dushabayevich , kafedra dotsenti v.b.	
Исследование алюминиевого порошка как строительный материал	809
Шарипова Мадина Конгратаевна , преподаватель	
Bank tizimi samaradorligini oshirishda chakana bank xizmatlarining o'rni.....	812
Raxmatov Temur Sotiboldiyevich , PhD	
Lizing faoliyatini kreditlashda anderraytingdan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari	818
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Milliy moliya bozorini rivojlantirish xususidagi ilmiy-nazariy qarashlar	824
Burxanov A. U. , i.f.d., professor, Muratov Amir Timur ug'li , talaba	
Iqtisodiyotda yashil innovatsiyalarni joriy etishni konseptual asoslari.....	829
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna , kafedra dotsenti	
Цифровизация страховых претензий является основным механизмом развития страховой отрасли.....	835
Узакова Камола Бехзодовна , ассистент кафедры	

O'zbekiston va MDH mamlakatlari soliq tizimining qiyosiy tahlili	839
Bobomurotova Manzura Panji qizi , mustaqil tadqiqotchi	
Soliq ma'muriyatchiligi tizimida samarali soliq nazoratini tashkil etish masalalari	845
Poyonov Bobir Bekmurod o'g'li, Bobomurotova Manzura Panji qizi , mustaqil tadqiqotchilar	
Banklarda aktivlar portfellarining zamonaviy holati	851
Murodova Mohigul Chori qizi , katta o'qituvchi	
Vaqtni boshqarish texnologiyasidan foydalangan holda talabalarining o'quv faoliyatida o'zini o'zi tashkil etishini rivojlantirish muammosini o'rganishning nazariy asoslari	855
Otajonova Maftuna Sultonmurodovna , tayanch doktorant	
Kredit-modul tizimida talabalarining mustaqil ishini rejalashtirish va tashkil qilish	859
Ustadjalilova Xurshida Aliyevna , p. f. n.	
Erkin iqtisodiy hududlarga investitsiyalarni jalb etish innovatsion taraqqiyot omili sifatida	863
Sheraliyeva Saida Azatovna , katta o'qituvchi	
Paxta-to'qimachilik klasterlari mahsulotlari eksportini motivatsiyalash mexanizmi	868
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich , tayanch doktorant	
O'zbekiston Respublikasida soliq tavakkalchiligini boshqarishning hozirgi zamon muammolari	875
Abdusheerov Abdullo Baxtiyorovich , mustaqil izlanuvchi	
Modern Methods of Tax Control: Analysis, Problems and Solutions	879
Ergasheva Malikakhon , Independent researcher	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish mehnat bozorida bandlik darajasini oshirish omili sifatida	884
Amanov Otabek Amankulovich	
Tashqi savdo – statistik o'rganishning obyekti sifatida	888
Ergashev Mirjon Yorqin o'g'li , tayanch doktorant	
Nodavlat notijoart tashkilotlarida maqsadli tushumlarga doir ishchi schotlarni takomillashtirish	893
Ne'matov Oybek Ismatullayevich , PhD	
Kichik biznes subyektlarida marketing strategiyasini qo'llash va uni takomillashtirish	897
Saidaxmedova Nodira Iloxomova , DSc	
Библиометрический анализ области знаний налогового администрирования	902
Bokhodir Isroilov , Doctor of Economics, Boburshokh Ibragimov , PhD	
Soliq qarzini undirish amaliyoti va uni tartibini takomillashtirish tahlili	909
Raximova Shaxlo Rajapboyevna , mustaqil tadqiqotchi	
Dorivor o'simliklarni yetishtirish va qayta ishlashda davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning ahamiyati	915
Xo'jaqulova Nigora Rustamovna , PhD	
Davlat byudjeti daromadlarini shakllantirishda soliqlarning ta'sirini boshqarish	922
Maxmudov Anvarjon Maxmudovich , mustaqil izlanuvchi	
O'zbekistonda tijorat banklarining investitsion faoliyatining ekonometrik tahlili	930
Achilov Uyg'unjon Ulug'bekovich , dotsent	
Семья и ее роль в воспитании молодежи	935
Зайналов Жахонгир Расулович , профессор, Бердикулов Журабек , ассистент	
Don mahsulotlari korxonalarida ishlab chiqarish xarajatlarining boshqaruv hisobi, audit va tahlil qilishga oid tadqiqotlarga doir mulohazalar	938
Nosirov Ilhom Abbosovich , i.f.d., Abdilalimov Akmaljon Obidjanovich , mustaqil izlanuvchi	
Повышение эффективности маркетинговой деятельности издательско-полиграфических компаний ..	943
Холмирзаева Феруза Абдуллаевна	

O'ZBEKISTONDA TIJORAT BANKLARINING INVESTITSION FAOLIYATINING EKONOMETRIK TAHLILI

Achilov Uyg'unjon Ulug'bekovich
Toshkent moliya instituti dotsenti

Annotatsiya: Maqolada tijorat banklarining investitsion faolligini yaxshilashga oid tahlillar amalga oshirilgan. Muhim ko'rsatkich sifatida tijorat banklarining investitsion faoliyatga yo'naltirgan mablag'lariga tijorat banklarining boshqa ko'rsatkichlari ta'sirlari korrelyatsiya koeffitsiyenti orqali tahlil qilingan hamda eng kichik kvadratlar usuli orqali ekonometrik modellashirish amalga oshirilgan. Ekonometrik modellashirish natijalari bo'yicha xulosa va takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: investitsion faoliyat, tijorat banki, plastik karta, depozit, korrelyatsiya koeffitsiyenti, ekonometrik model, eng kichik kvadratlar usuli, milliy valyuta, to'lov terminali.

Abstract: The article analyzes the improvement of investment activity of commercial banks. As an important indicator, the effects of other indicators of commercial banks on the funds of commercial banks for investment activities were analyzed through the correlation coefficient, and econometric modeling was carried out using the method of least squares. Conclusions and suggestions are given on the results of econometric modeling.

Key words: investment activity, commercial bank, plastic card, deposit, correlation coefficient, econometric model, least squares method, national currency, payment terminal.

Аннотация: В статье анализируется совершенствование инвестиционной деятельности коммерческих банков. В качестве важного показателя влияние других показателей коммерческих банков на средства коммерческих банков на инвестиционную деятельность анализировалось через коэффициент корреляции, а эконометрическое моделирование проводилось с использованием метода наименьших квадратов. Сделаны выводы и предложения по результатам эконометрического моделирования.

Ключевые слова: инвестиционная деятельность, коммерческий банк, пластиковая карта, депозит, коэффициент корреляции, эконометрическая модель, метод наименьших квадратов, национальная валюта, платежный терминал.

KIRISH

Tijorat banklarining maqsadi o'z nomidan ma'lumki, maqsadi foyda olishga qaratilgan tijoriy faoliyatni amalga oshirish va shu asosda maksimal samaradorlikka erishishdir. Tijorat banklari faoliyatini tashkil etilishi mamlakatdagi amaldagi qonunchilik talablari va mezonlari asosida tashkil etiladi hamda qonunchilikda amalga oshirilishi ruxsat berilgan tijoriy faoliyatni amalga oshiradi. Amaliyotda tijorat banklari kreditlash, investitsion faoliyat, vositachilik xizmatlarini ko'rsatish, bank xizmatlarini ko'rsatish va boshqa yo'nalishlar bo'yicha tijoriy faoliyatni amalga oshirishadi. O'zbekistonda tijorat banklari faoliyatining tashkil etilishi bank tizimining "Universal" modeliga asoslangan bo'lib, tijorat banklariga kreditlash hamda investitsion faoliyatni parallel amalga oshirishga ruxsat beriladi. Shu nuqtai nazardan tijorat banklarining asosiy faoliyati kreditlash bo'lishi bilan bir qatorda, ular investitsion faoliyatni amalga oshirishlari, xususan, investitsion loyihalarga investitsiya kiritish, kimmatli qog'ozlarni sotib olish, qimmatli qog'ozlar bo'yicha vositachilik qilish kabi investitsion faoliyatlarni amalga oshirishlari mumkin.

MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING TAHLILI

Tijorat banklari investitsion faolligini oshirish masalasi, har qaysi davrda o'z dolzarbligini yo'qotmagan, shu tufayli ham mazkur yo'nalish bo'yicha ko'plab ilmiy tadqiqot ishlari olib borilgan hamda amalga oshirib kelinmoqda.

Bu borada quyidagi tadqiqot ishlari diqqatga sazovordir. Matxey (2009) fikricha, monetar siyosat ko'p yillar davomida turli hil ko'rinishda bo'lgan. Monetar siyosat iqtisodiyotda inflyatsiyani jilovlash maqsadida pul taklifi va talabini tartibga solish jarayonida ko'rinish beradi¹.

Taylor (1998) ta'kidlashicha rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda banklarning faoliyatlari monetar siyosat qoidalaridan foydalangan holda empirik tarzda tavsiflanishi mumkin. Oddiy tenglamalar bilan rasmiylashtirilgan bunday qoidalar markaziy banklarning iqtisodiy o'sish va inflyatsiya kabi muhim makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga bo'lgan ta'sirini tavsiflaydi². Rasmiy ravishda qisqa muddatli foiz stavkalari, iqtisodiy o'sish va inflyatsiya o'rtasidagi bog'liqlikni Teylor qoidasi yordamida aniqlash mumkin. Ammo ularning fikricha inflyatsiyani tartibga solishda Markaziy bankda yetarli darajada ta'sir vositalari mavjud bo'lsagina bu rejim o'z samarasini beradi³.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda muhim ko'rsatkich sifatida tijorat banklarining investitsion faoliyatga yo'naltirgan mablag'lariga tijorat banklarining boshqa ko'rsatkichlari ta'sirlari korrelyatsiya koeffitsiyenti orqali tahlil qilingan hamda eng kichik kvadratlar usuli orqali ekonometrik modellash tirish amalga oshirilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Investitsion faoliyat tijorat banklarining kreditlashdan keyingi eng yirik faoliyatidir. Mazkur faoliyatning o'rni va ahamiyati ham makroiqtisodiy, ham mikroiktisodiy nuqtai nazardan kundan kunga ortib bormoqda. Shu nuqtai nazardan mazkur faoliyatning rivojlanishi va taraqqiyotini o'rganish, uning kelgusidagi istiqbolini tadqiq etish hozirgi kunda dolzarb ahamiyat kasb etishini tadqiqotimizning yuqoridagi bob va paragraflarida e'tirof etib o'tdik. Tadqiqotimizning mazkur qismida O'zbekistondagi tijorat banklarining investitsion faoliyatining ekonometrik tahlilini amalga oshiramiz hamda modelini ko'rib o'tamiz. Tadqiqotimizda O'zbekistonda faoliyat ko'rsatayotgan 18 ta tijorat bankining statistik ma'lumotlari asosida amalga oshiramiz.

Tahlilda tijorat banklarining investitsion faoliyati natijalari sifatida ularning qimmatli qog'ozlar portfeli hamda amalga oshirilgan repo operatsiyalarining jami summasining yig'indilarining jamisi olingan. 1-ildovada keltirilgan tijorat banklarida repo operatsiyalari amalga oshirilmaganligi, qimmatli qog'ozlar portfeli mavjud emasligi yoki salmog'i juda kamligi sababli tahlil uchun olinmadi.

Tahlilimizning dastlabki qismida ilovada keltirilgan ma'lumotlardan modellash tirishni amalga oshirish uchun yaroqli bo'lgan ko'rsatkichlarni tanlab olamiz. Amalga oshiradigan tahlilimizda natijaviy belgi sifatida tijorat banklarining jami investitsion faoliyat ko'rsatkichlarini olamiz. Jami investitsion faoliyat ko'rsatkichlari qimmatli qog'ozlar portfeli va amalga oshirilgan REPO amaliyotlari jamisi ekanligini yuqorida aytib o'tdik. Mazkur ko'rsatkichning o'zgarishiga boshqa omillarning ta'siri qanchalik darajada kuchli yoki kuchsiz ekanligini aniqlash maqsadida korrelyatsion tahlilni amalga oshiramiz. Korrelyatsiya ko'effitsiyenti biror omilning boshqa bir omilning o'zgarishiga qanchalik darajada ta'sir ko'rsatishini ifodalovchi muhim ko'rsatkich hisoblanib, u -1 va 1 oralig'ida o'zgaradi. Agar ko'rsatkich 0 va 1 oralig'ida bo'lsa, omil belgi natijaviy belgi o'zgarishiga to'g'ri, -1 va 0 oralig'ida bo'lsa, omil belgi natijaviy belgi o'zgarishiga teskari ta'sir ko'rsatishini ifodalaydi. Korrelyatsiya ko'effitsiyenti qanchalik 1 yoki -1 yaqin bo'lsa, bog'liqlik shu darajada kuchli bo'ladi⁴. Tahlillarni davom ettirish uchun omillarni tanlashda korrelyatsiya ko'effitsiyentining 0,7 dan yuqori yoki -0,7 dan kichiklarini tanlab olishimiz zarur, chunki mazkur holda omillar natijaviy belgiga kuchli ta'sir ko'rsatayotganligini ifodalaydi. Omillar orasidan eng kuchli bog'liqlikka ega bo'lganlarini ajratib 1-jadvalda tasvirlaymiz.

1 Koshy Mathay, September 2009, "Back to basics: What is monetary policy?" Finance & Development, pp. 42-63

2 Taylor J.B. "An historical analysis of monetary policy rules" NBER Working Paper 6768, 1998. – 53 pages.

3 Absalamov A.T. Interest rate channel of monetary policy transmission mechanism in Uzbekistan-VECM Approach// (IJMT) ISSN: 2249-2496, International Journal of Research in Social Sciences, Volume 10, Issue 1 (January 2020). 165-173 pages.

4 Ulugbekovich, A. U. (2023). Solving Pension System Problems through Econometric Modeling. INTERNATIONAL JOURNAL OF HEALTH SYSTEMS AND MEDICAL SCIENCES, 2(5), 36-39.

1-jadval: O'zbekistonda tijorat banklari investitsion faoliyatiga ta'sir etuvchi omillarning korrelyatsiya matritsasi

Bank xizmatlari markazlari soni (BXMS)	Plastik karta soni (PKS)	Terminal soni (TS)	Milliy valyutadagi depozitlar (MVD)	Yuridik shaxslar depozitlari (milliy valyutadagi) (YUSHMVD)	Jami investitsion faoliyat (JIF)	Ko'rsatkichlar
1,0000	0,4545	0,7020	0,3862	0,5227	0,7898	Bank xizmatlari markazlari soni (BXMS)
	1,0000	0,8651	0,9163	0,6804	0,6909	Plastik karta soni (PKS)
		1,0000	0,8390	0,7383	0,8025	Terminal soni (TS)
			1,0000	0,8297	0,6692	Milliy valyutadagi depozitlar (MVD)
				1,0000	0,7828	Yuridik shaxslar depozitlari (milliy valyutadagi) (YUSHMVD)
					1,0000	Jami investitsion faoliyat (JIF)

Izoh: Hisob-kitoblar Gretl dasturiy majmuasida hisoblab chiqildi.

Jadvaldan ko'rinadiki, investitsion faoliyat (JIF) bilan eng kuchli korrelyatsiyaga terminal soni (TS) (0,8025) egadir. Undan keyin mos ravishda bank xizmatlari markazlari soni (BXMS) (0,7898), milliy valyutadagi yuridik shaxslar depozitlari (YUSHMVD) (0,7828) hajmlari bog'langandir. Mazkur uch omilning investitsion faoliyat bilan bog'liqlik darajasi kuchlidir. Plastik karta soni (PKS) va milliy valyutadagi depozitlar (MVD) summasining investitsion faoliyat bilan bog'liqlik ko'rsatkichlari yetarli darajada kuchi va ahamiyatligi nuqtai nazardan ularni ham tahlil uchun qo'llashni maqsadga muvofiq deb hisobladik. Mazkur omillarning barchasi investitsion faoliyatga natijalari o'zgarishlariga to'g'ri ta'sir ko'rsatadi.

Tahlilning navbatdagi qismida tanlangan ko'rsatkichlarning tasviriy statistikasi tahlilini ko'rib o'tamiz (2-jadval).

Ma'lumotlarning tasviriy statistikasidan ko'rinadiki, mazkur tadqiqotimizda kuzatuvlar soni (tijorat banklari soni) 18 tani tashkil qiladi. JIF ning eng past miqdori 10, eng yuqori miqdori 2844,8 ni tashkil etgani holda, bank xizmatlari markazlari soni (BXMS) ning minimumi 2 tani, maksimumi 244 tani tashkil etgan.

2-jadval: 2020-yilning dekabr oyi holatiga O'zbekistonda tijorat banklari faoliyatini ayrim ko'rsatkichlarining tasviriy statistikasi

Ko'rsatkich	O'rtacha	Mediana	Minimum	Maksimum
JIF	588,55	343,30	10,000	2844,8
BXMS	65,812	41,000	2,0000	244,00
PKS	1088779	715894	34513	3714964
TS	16829,0	13720,0	187,00	48742,0
MVD	3114,8	2569,8	136,90	8759,3
YuShMVD	2034,0	1971,2	113,50	4497,5
Ko'rsatkich	Standart chetlanish	Variatsiya	Asimmetriya	Ekssess
JIF	685,16	1,1641	2,0947	4,5664
BXMS	67,580	1,0269	1,5377	1,2613
PKS	1,0767e+006	0,98889	1,2278	0,34562
TS	12949,	0,76943	0,92110	0,075195
MVD	2262,4	0,726 34	1,0420	0,31560
YuShMVD	1192,9	0,58647	0,52730	-0,48222

Izoh: Hisob-kitoblar Gretl dasturiy majmuasida hisoblab chiqildi.

Plastik kartalarining (PKS) minimum soni 34513 tani, maksimum soni esa 3714964 tani tashkil etgan. Terminallarning (TS) minimum soni 187 tani, maksimum soni esa 48742 tani tashkil etgan. Milliy valyutadagi depozitlar (MVD)ning minimum hajmi 136,9 ni maksimum hajmi esa 8759,3 ni tashkil etgan.

Tadqiqotning navbatdagi bosqichida tijorat banklarining investitsion faoliyati kshrsatkichlariga omillar ta'sirining ekonometrik modellari eng kichik kvadratlar usulini qo'llash orqali quramiz hamda eng to'g'ri modelni tanlab olamiz.

Chiziqli funksiyaga qurilgan modelda tavsiflaymiz. Ya'ni umumiy holdagi formula quyidagicha:

$$Y = a_1x_1 + a_2x_2 + \dots + a_nx_n + \text{const} + e \quad (1)$$

Bu yerda:

Y – natijaviy belgi;

$a_1, a_2 \dots a_n$ – erkli o'zgaruvchilar oldidagi koeffitsiyentlar;

$x_1, x_2 \dots x_n$ – erkli o'zgaruvchilar;

const – Y ning boshlang'ich qiymati;

e – hisobga olinmagan qism.

Modellashtirishda ko'rsatkichlarning statistik jihatdan ahamiyatligini ta'minlash maqsadida barcha ko'rsatkichlarning natural logarifmlangan qiymatlaridan foydalanamiz.

Mazkur modelning induktiv tahliliga ko'ra, yuqoridagi modelning statistik jihatdan ahamiyatligi ifodalovchi ko'rsatkich (F-statistika) 0,05 dan kichik, shu sababli ham mazkur model statistik jihatdan ahamiyatli, mustaqil o'zgaruvchi yuridik shaxslarning milliy valyutadagi depozitlari hajmining natural logarifmlangan qiymati ($\ln_YUSHMVD$) ning bog'liq o'zgaruvchiga ta'sirini ko'rsatuvchi koeffitsiyentlar ham 0,05 dan kichik, plastik kartalar sonining natural logarifmlangan qiymati ham 10 foizlik ishonchlikda statistik jihatdan ahamiyatli.

3-jadval: O'zbekistonda tijorat banklari tomonidan ochilgan plastik kartalar soni (PKS) va yuridik shaxslar milliy valyutadagi depozitlari (YUSHMVD) hajmi o'zgarishlarining tijorat banklari investitsion faoliyati (JIF)ga ta'sirining regressiya tenglamasi (bog'liq o'zgaruvchi $\ln_JIF$)

Omillar	Koeffitsiyent	Standart xatolik	t-statistika	P-qiymat	Ishonchlik darajasi
const	-7,53710	1,74905	-4,309	0,0006	***
$\ln_YuShMVD$	0,962469	0,309559	3,109	0,0072	***
$\ln_PKS$	0,456435	0,221718	2,059	0,0573	*
Bog'liq o'zgaruvchi o'rtachasi		5,672717	Standart og'ish		1,419164
Qoldiqlar kvadratlari yig'indisi		6,000230	Standart xatolik		0,632468
R-kvadrat		0,824752	Moslashgan R-kvadrat		0,801385
F-statistika (4, 34)		35,29642	P-qiymat (F)		2,13e-06
Logorifmik haqiqatga yaqinligi		-15,65373	Akaike mezoni		37,30746
Shvarts mezoni		39,97857	Xanna-Kuin mezoni		37,67577

Izoh: Hisob-kitoblar Gretl dasturiy majmuasida hisoblab chiqildi.

Tuzilgan tenglamaning determinatsiya koeffitsiyenti (Moslashgan R-kvadrat) 0,8813 ga teng bo'lib, modelimiz tijorat banklari investitsion faoliyatga omillar ta'sirining 80,13 foizini tushuntirib bera oladi. Biroq mazkur modelimiz geteroskedastiklik testiga tekshirilganda mavjudlik aniqlandi, shu sababli geteroskedastiklikni bartaraf etuvchi modellashtirish amalga oshirildi (4-jadval)

4-jadval: O'zbekistonda tijorat banklari tomonidan ochilgan plastik kartalar soni (PKS) va yuridik shaxslar milliy valyutadagi depozitlari (YUSHMVD) hajmi o'zgarishlarining tijorat banklari investitsion faoliyati (JIF)ga ta'sirining regressiya tenglamasi, geteroskedastiklik bartaraf etilgan (bog'liq o'zgaruvchi $\ln_JIF$)

Omillar	Koeffitsiyent	Standart xatolik	t-statistika	P-qiymat	Ishonchlik darajasi
const	-7,88733	1,86016	-4,240	0,0007	***
$\ln_YuShMVD$	0,908293	0,317244	2,863	0,0118	**
$\ln_PKS$	0,511356	0,231616	2,208	0,0432	**
Kvadrat chetlanishlar yig'indisi		5,672717	Modelning standart xatoligi		1,596076
R-kvadrat		0,817982	Moslashgan R-kvadrat		0,793713
F-statistika (4, 34)		33,70470	P-qiymat (F)		2,82e-06
Logorifmik haqiqatga yaqinligi		-32,31586	Akaike mezoni		70,63172
Shvarts mezoni		73,30284	Xanna-Kuin mezoni		71,00003

Izoh: Hisob-kitoblar Gretl dasturiy majmuasida hisoblab chiqildi.

4-jadvalda aks etgan modelimizda geteroskedastiklik bartaraf etildi.

Modelning induktiv tahlili. Modelda Fisher-Snedekor F-kriteriysining qiymati 0,05 dan kichik, shuning uchun model statistik jihatdan ahamiyatli. Olingan mustaqil o'zgaruvchilar ($Ln_YUSHMVD$ va Ln_PKS)ning statistik jihatdan ahamiyatligi Studentning t-kriteriysi bo'yicha tekshirilganda 0,05 dan kichikligi va statistik jihatdan ahamiyatligi tasdiqlandi. Demak mazkur model induktiv tahlil bo'yicha qo'llash uchun yaroqli.

Modelning interpretatsion tahlili:

$$Ln_JIF = -7,88733 + 0,908293Ln_YuShMVD + 0,511356Ln_PKS + e \quad (2)$$

Bu yerda:

Ln_JIF – Jami investitsion faoliyatning natural logarifmlangan qiymati;

$Ln_YUSHMVD$ – Yuridik shaxslarning milliy valyutadagi depozitlarining natural logarifmlangan qiymati;

Ln_PKS – plastik kartalar sonining natural logarifmlangan qiymati;

e – hisobga olinmagan omillar.

Tuzilgan tenglamaning determinatsiya koeffitsiyenti 0,7937 ga teng bo'lib, hosil qilingan model orqali tijorat banklari investitsion faoliyatining 79,37 foizini tushuntirish mumkin. Korrelyatsiya koeffitsiyentiga mos ravishda, modelning mustaqil o'zgaruvchilari to'g'ri bog'lanishda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

$Ln_YUSHMVD$ ning oldida turgan koeffitsiyent (0,908293) – boshqa omillar o'zgarmas bo'lganida, yuridik shaxslarning milliy valyutadagi depozitlarining 1 (bir) foizga ko'payishi(kamayishi), tijorat banklarining investitsion faoliyat natijalarining 0,91 foizga ko'payishi(kamayishi)ga olib keladi. Ln_PKS ning oldida turgan koeffitsiyent (0,511356) – boshqa omillar o'zgarmas bo'lganida, plastik kartalar sonining 1 (bir) ko'payishi (kamayishi), tijorat banklarining investitsion faoliyat natijalarining 0,51 foizga ko'payishi (kamayishi)ga olib kelishini ko'rsatadi.

Tahlil natijalariga ko'ra quyidagilarni hulosa sifatida ta'kidlash o'rinli:

O'zbekistonda tijorat banklari investitsion salohiyatini oshirishda bank tizimining barcha ko'rsatkichlari kompleks ta'sir ko'rsatadib bu borada ayniqsa, yuridik shaxslarning milliy valyutadagi depozitlari hajmi hamda muomaladagi plastik kartalar soni eng muhim o'rin tutishini tahlillar ko'rsatib turibdi;

Ekonometrik tahlil natijalaridan ko'rinadiki, yuridik shaxslarning milliy valyutadagi depozitlar hajmini oshirishni rag'batlantirish orqali tijorat banklarining investitsion faolligini oshirish imkoniyatlari mavjud;

Korrelyatsiya koeffitsiyenti natijalaridan ko'rinadiki, bank xizmatlari markazlari sonining oshirilishi, to'lov terminallari sonining ko'paytirilishi orqali ham tijorat banklarining investitsion faolligini yaxshilash mumkin. Bu borada kelgusida kengroq hamda chuqur ekonometrik tahlil va tadqiqotlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Koshy Mathay, September 2009, "Back to basics: What is monetary policy?" Finance & Development, pp. 42-63.
2. Taylor J.B. "An historical analysis of monetary policy rules" NBER Working Paper 6768, 1998. – 53 pages.
3. Absalamov A.T. Interest rate channel of monetary policy transmission mechanism in Uzbekistan-VECM Approach// (IJMT) ISSN: 2249-2496, International Journal of Research in Social Sciences, Volume 10, Issue 1 (January 2020). 165-173 pages.
4. Ulugbekovich, A. U. (2023). Solving Pension System Problems through Econometric Modeling. INTERNATIONAL JOURNAL OF HEALTH SYSTEMS AND MEDICAL SCIENCES, 2(5), 36-39.
5. O'zbekiston Respublikasi Markaziy Bankining statistik byulleteni ma'lumotlari.

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.